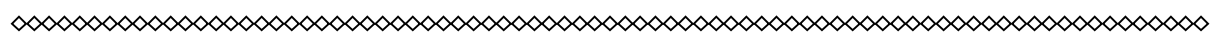


DOI 10.34132/pard2023.21.06

**CONTENTS OF THE CONCEPT OF INTELLECTUAL  
PROPERTY IN THE CONSTITUTIONAL SECTION: THE  
EXPERIENCE OF FOREIGN COUNTRIES**

*Oleksandr Shtyrov*, PhD in Public Administration, Associate Professor, Institute of Public Administration, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine.



*The article examines modern trends in the constitutional and legal protection of intellectual property with the help of a comparative analysis of the development of the legal institution of intellectual property. It is concluded that the need to ensure the rights of citizens, national security, and the creation of an innovative economy determine the directions of world constitutional development, one of which is the constitutionalization of the legal institute of intellectual property. There are two main methods of constitutionalization: legislative and interpretive.*

*The subjective constitutional right to intellectual property performs a special «social function», which consists in ensuring an optimal balance between private and public interests.*

*Constitutionalization is a global trend in the modern development of states and is expressed in the universalization and intensification of the influence of constitutional values on the institutions of different legal systems, which significantly contributes to their convergence. The conclusion that intellectual property is part of the basic constitutional principles of many foreign states. Therefore, among the foundations of the constitutional system, a new principle related to the development of intellectual property relations should be highlighted, including their stimulation, encouragement, guarantee and support in order to achieve economic and social progress of society aimed at building an innovative (based on the knowledge economy) state.*

*Objectively existing differences between states in the tasks of constitutional regulation, the level of development of intellectual property*

*relations and the degree of their regulation in the current legislation, in the observance of the traditions of constitutional regulation and the propensity of the constitutional legislator to include modern novelties from the constitutions of other countries give rise to new approaches to the constitutional regulation of intellectual property relations, and also entail the emergence of «mixed» models. All this makes the issue of constitutional regulation of intellectual property rights an interesting and promising object of scientific research.*

**Keywords:** *intellectual property, constitutionalization, national constitutional values, constitutional protection, proportionality, private and public interests.*

**Постановка проблеми у загальному вигляді.** В науковому обігу під власністю з юридичної точки зору традиційно розуміють права володіння, користування та розпорядження, що забезпечують панування людини над конкретною річчю. При цьому ще досвідчені римські юристи поділяли речі на тілесні, які можуть бути відчутні, і не тілесні – ті, які не можуть бути відчутні і мають значення виступаючи в ролі прав.

Термін «інтелектуальна власність», означає не тілесні речі, воно набуло широкого ужитку в наукових роботах тільки в кінці XVIII ст. Законодавчо зафіксованим визначення інтелектуальної власності з'явилося тільки у 1967 р. у Стокгольмській конвенції, яка стала засновником Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ). У відповідності до п. VIII ст. 2 Конвенції інтелектуальна власність включає права, що належать літературним, художнім і науковим творам; виконавської діяльності артистів, звукозаписи, радіо-і телевізійним передачам; винаходам у всіх галузях людської діяльності, науковим відкриттям; промисловим зразкам; товарним знакам, знакам обслуговування, фірмовим назвам, комерційним позначенням; захисту проти недоброросовісної конкуренції, а також всі інші права, належні до інтелектуальної діяльності у виробничій, наукової, чи літературній та художній сферах.

У зв'язку з цим важливо з'ясувати, що є спільним у зазначених у даному понятті інтелектуальна власність об'єктів інтелектуальної власності з двох груп прав інтелектуальної власності, одна з яких має відношення до об'єктів інтелектуальної діяльності, а інша безпосередньо до інтелектуальної діяльності.

В якості характерної ознаки яка зазначена у п. VIII ст. 2 Конвенції, що затверджена ВОІВ, об'єктів інтелектуальної власності можна виділити їхню інформаційну природу.

Дійсно всі зазначені в Конвенції, що засновує ВОІВ, у першій групі прав об'єкти інтелектуальної власності за обов'язкової умови їхнього відповідного документального оформлення, можливості ідентифікації та відповідності встановленим критеріям охороноздатності, можна розглядати як різні інформаційні об'єкти та інформацію, що створюється під час інтелектуальної діяльності та споживається а саме:

- літературні, художні та наукові твори – документована інформація про твори літературної, художньої та наукової творчості;
- винаходи – документована інформація про різні нові продукти, способи їх отримання та застосування;
- товарні знаки – документована інформація про товари, послуги та виробників товарів та послуг;
- промислові зразки – документована інформація про зовнішній вигляд товарів;
- фірмові найменування та комерційні позначення – інформація про фірми та підприємства;
- найменування місць походження товарів та географічні найменування – інформація про місце виробництва товарів та послуг;
- аудіозаписи, радіо та телевізійні передачі – зафіксовані на матеріальних носіях інформація про виконавчу діяльність;
- захист проти недобросовісної конкуренції – захист від несанкціонованого використання інформації, що охороняється, та об'єктів інтелектуальної власності та від введення споживачів в оману щодо виробників товарів та послуг.

За оцінками експертів Всесвітнього банку, результати інтелектуальної діяльності в сучасній економіці можна порівняти з прибутками від видобування вуглеців і промислового виробництва.

Було створено міжнародну систему захисту інтелектуальної власності, до якої входила Всесвітня торгівельна організація (СОТ), Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ). Зазначені організації зміцнили перевагу держав з розвинутою інноваційною економікою що негативно позначилось на країнах що розвиваються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток наукових положень з питань дослідження питання розвитку дефініції «інтелектуальна власність», у законодавчих актах зарубіжних країн зробило чимало вчених, зокрема: Л. Доріс, А. Ромашко, І. Дахно, Г. Андрощук, В. Луць, О. Підпригора, та інші.

**Формулювання цілей статті (постановка завдання).** На підставі аналізу конституційних норм різних країн проаналізувати з позиції юридичних та правових норм стан та рівень розвитку дефініції «інтелектуальна власність», що розглядається як необхідна умова ефективного розвитку захисту прав на інтелектуальну власність.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Джозеф Штігліц, лауреат Нобелівської премії по економіці, цілком обґрунтовано вважає, що в умовах глобалізації диктат могутніх транснаціональних корпорацій призводить до того, що інтереси прибутку переважають більш фундаментальні цінності, такі як навколишнє середовище або саме життя. Конкуренція національного і міжнародного режимів інтелектуальної власності веде як до сповільнення темпів розвитку економіки, так і до зниження творчої активності у сфері інновацій. Більше того, виникає загроза економічному суверенітету держав. У зв'язку з цим представляються важливими пошук і закріплення на конституційному рівні механізмів збереження невід'ємності державного контролю над своїми природними ресурсами і права розпорядження ними не залежно від форми власності.

Таким чином, на сучасному етапі захист інтелектуальної власності стає проблемою національною безпеки для всіх держав.

Наразі у світі спостерігається тенденція конституціоналізації правового інституту інтелектуальної власності, яка грає ключову роль у формуванні національної інноваційної економіки.

У світі після другої світової війни спостерігався феномен закріплення на конституційному рівні в різних країнах прав свободи творчості та інтелектуальної діяльності як соціально-економічних і культурних прав, що було викликано необхідністю економічних реформ, оскільки вони спрямовані на перехід від моделі втручання держави у сферу економіки до моделі вільної економічної діяльності, де сьогодні неможливо без активної творчої та підприємницької діяльності.

«Якщо термін «інтелектуальна власність» міститься у 37 конституціях закордонних держав, а у 32 конституціях закріплюється захист виключних авторських прав (copyright) і патентних прав, то права людини у сфері інтелектуальної, творчої і культурної діяльності віднесені до основних прав і свобод в конституційних актах більшості країн» [4].

Дослідники відзначають, що конституціоналізація інтелектуальної власності у світі виражається:

- у тому, що інтелектуальна власність стає об'єктом конституційного регулювання;
- у визнанні суб'єктивного права на інтелектуальну власність в якості основного права людини;
- в конституційному захисті права на інтелектуальну власність.

При цьому серйозні розбіжності у підходах низки вчених у сфері конституційного і цивільного права відносно змісту та поняття інтелектуальної власності, особливостях правових режимів її видів, спричинило істотні прогалини в законодавстві все це в сукупності впливає на відсутність єдиної судової практики і ефективність всієї системи заходів захисту зазначеної сфери на національному рівні.

Виклики що окреслила глобалізація обумовлюють необхідність пошуку засобів забезпечення конкурентоздатності національних економік.

В даний час саме конституціоналізація виступає як засіб управління процесами глобалізації, визначає нові критерії модернізації національних правових систем, пов'язаних з національною самобутністю, що виправдовує від нав'язаних міжнародних стандартів на засадах національних конституційних цінностей.

Підтвердженням цього є рішення конституційних судів ряду країн Латинської, Центральної Америки, Австралії і Африки, що визнали конвенції Всесвітньої організації інтелектуальної власності не конституційними, оскільки вони порушують права громадян цих країн і обмежують економічний розвиток.

До прикладу, «Конституційний суд Колумбії (лідера з виробництва кави) визнав міжнародну Конвенцію із захисту нових видів рослин 2012 р., не конституційною в наслідок того, що застосування даної Конвенції в Колумбії порушує права місцевих мешканців на традиційний справу, пов'язану з вирощуванням кави, переходу у спадок, що може обмежити природний розвиток біологічного розмаїття з точки етнічного і культурного аспектів, а також з позиції розвитку національної економіки» [5].

Аналогічні рішення наявні в судовій практиці Чилі, Бразилії, Мексики, Коста-Ріки, Венесуели та інших країнах.

На думку директора Інституту порівняльного публічного і міжнародного права імені Макса Планка (Німеччина) Арміна фон Богданді, «ми спостерігаємо становлення в країнах Латинської Америки нового «перетворюючого» конституціоналізму, заснованого на згуртованості членів суспільства, взаємозалежності та неподільності прав громадян. В першу чергу це викликано бідністю широких прошарків суспільства і необхідністю захисту їх прав» [1].

Відповідно до ст. 29 Конституції Швейцарії 1999 р. Яка має таке трактування: «Гарантування права власності. Позбавлення власності та обмеження власності, рівнозначне її позбавленню, відшкодовується у повній мірі». Швейцарська доктрина виходить з того, що ця стаття стає на пересторозі не тільки права на рухоме та

нерухоме майно, а й нематеріальні права. Відомий швейцарський економіст, дослідник конституції Швейцарії П. Ріхлі особливо відзначає дуже широке трактування даної конституційної норми у рішеннях Федерального суду. Стаття 20 Конституції Японії 1947 р. встановлює, що «право власності не може бути порушеним. Право власності визначається законом і має відповідати суспільному добробуту». Відповідно до японської конституційної доктрини сфера, що охороняється цією статтею, охоплює не тільки речові права, права на використання природних ресурсів, права власності на найважливіші фактори виробництва, а й авторські, і патентні права. Поширення на інтелектуальну власність дії конституційних норм власності загального характеру ініціювали кілька взаємозалежних процесів. З одного боку, теоретичною базою для цього стала пропріетарна теорія інтелектуальної власності, що зародилася у Франції і стада впливовою у багатьох законодавчих актах різних країн світу. З іншого боку, вдосконалення конституційних формулювань у міру вирішення у державі проблем регулювання інтелектуальної власності рухається у напрямку розробки положень загального характеру, що дозволяють охопити широке коло суспільних відносин. І, нарешті, у діяльності органів конституційного контролю очевидно спостерігається тенденція більш широкого тлумачення норм щодо права власності, що зменшує потребу у нормах щодо конкретних видів власності. По-друге, в рамках підходу, в якому термін «інтелектуальна власність» не використовується, нормами, що регулюють право інтелектуальної власності, є положення про свободу наукової, технічної та художньої творчості, право на користування досягненнями у галузі науки культури тощо.

Слід зазначити, що даний варіант у деяких країнах навіть «конкурує» з попереднім (незважаючи на його серйозну опрацьованість), причому настільки успішно, що в країнах, де кілька конституційних статей можуть бути співвіднесені з відносинами інтелектуальної власності, нерідко є прихильники переважного права інтелектуального регулювання права власності на основі положень про свободу творчості.

Наприклад, в іспанській доктрині дискусійним є питання щодо віднесення регулювання права інтелектуальної власності до п. 1 ст. 33 («визнається право на приватну власність та її успадкування») або до підпункту «b» п. 1 ст. 20 Конституції Іспанії («визначаються та охороняються права на технічну, наукову, художню, літературну творчість та виробництво»). По-третє, одним із оригінальних (і одним із перших за часом появи на конституційному рівні) варіантів регулювання права інтелектуальної власності без згадки даного поняття є положення розділу 8 ст. 1 Конституція США, яка встановила, що «Конгрес має право сприяти розвитку наук та корисних мистецтв, обмежуючи на певний термін права власності авторів та винахідників на їх твори та відкриття». Дане положення, що отримало в американській науці назву авторської або патентної клаузули (IP Clause<sup>2</sup>), дозволяє захищати різні аспекти права інтелектуальної власності: згадка про науки, авторів та твори створила основу для авторського права, а положення про «корисні мистецтва» і « відкриття» - для патентного права. Верховний суд США у своїх рішеннях активно розвивав і продовжує розвивати доктрину, що забезпечує широке тлумачення цієї клаузули. Зокрема, він поширив патентну охорону «на все що існує та створено людиною», що дозволило забезпечити конституційний захист низці новітніх технологій. Він визнав об'єктом патентування генетично перетворені живі організми як є результатом генної інженерії, та не існують у природі.

У рішенні *Diamond vs Diehr and Lutton* визначив, що процес створення програмного забезпечення також може бути запатентований та підлягає охороні поряд з іншими об'єктами права інтелектуальної власності. Регулювання окремих аспектів права інтелектуальної власності шляхом включення положень про них до статей про розмежування компетенції є досить поширеним явищем і в інших країнах англосаксонської системи права, хоча формулювання відповідних конституційних положень у них відрізняються від американської клаузули. У конституціях Індії, Пакистану, Шрі-Ланки та деяких інших країн англосаксонської



системи права містяться переліки повноважень різних рівнів влади (зазвичай у вигляді додатків до Конституції, які є їхньою складовою), до яких і включаються зазначені положення. Той самий підхід використовується і в конституціях деяких країн, що належать до романо-німецької правової системи. Так, п. 8 ст. 10 Федерального конституційного закону Австрійської Республіки 1920 року відносить до відання Федерації законодавство і виконавчу діяльність з таких питань, як патентна справа, а також охорону зразків, марок і товарних знаків. По-четверте, теорія виняткових прав стосовно інтелектуальної власності спричинила появу на конституційному рівні положень про захист прав різних суб'єктів права інтелектуальної власності: художників, письменників, артистів, фотографів, інженерів тощо. Це також один із ранніх за походженням варіантів конституційного регулювання права інтелектуальної власності, він використовувався ще в перших конституційних актах. У сучасних конституціях цей список досить широкий і різноманітний. Так, §19 Конституції Швеції 1974 р. встановлює, що «письменники, художники і фотографи мають права на свої твори відповідно до положень закону» [17]. Пункт 13 ст. 7 Конституції Бутану 2008 р. містить положення про те, що «кожна особа в Бутані має право на захист своїх майнових інтересів, пов'язаних з науковим, літературним або художнім твором, автором або творцем якого він є» [17].

У Конституції Республіки Корея 1947 р. міститься положення про те, що «авторські права, права винахідників, вчених, інженерів та артистів охороняються законом» [17]. Найбільш докладно цей варіант реалізовано у Конституції Бразилії 1988 р. Відповідно до ст. 5 цієї Конституції «виняткове право використання, публікації та відтворення творів належить їх авторам; це право передається у спадок на термін, що встановлюється законом» (п. XXVII). Крім того, відповідно до п. XXVIII ст. 5 законом гарантується захист особистої участі у колективних творах та відтворення людського зображення та голосу, включаючи спортивну діяльність; право авторів, виконавців та представників їх профспілок та об'єднань

перевіряти прибутковість творів, які вони створили або в яких вони брали участь. Окреме положення присвячене правам авторів промислових винаходів (п. XXIX), яким закон гарантує тимчасовий привілей на їх використання, а також захист їх творів промислового характеру, торгових марок, назв компаній та інших відмітних знаків, маючи на увазі суспільний інтерес, технологічний та економічний розвиток країни. По-п'яте, зустрічається також такий варіант, при якому в конституції констатується захист авторського і патентного права з боку держави. Наприклад, п. 8 ст. 16 Конституції Монголії 1992 р. містить положення про те, що «авторське і патентне право захищаються законом» [17].

Другий підхід до конституційного регулювання, як зазначалося, полягає у використанні у конституції поняття «інтелектуальна власність». Він поширений в постсоціалістичних країнах, країнах Латинської Америки, ряді країн Африки (Ангола, Буркіна Фасо, Конго, Мозамбік та ін.), а також використовується в новітніх конституціях деяких інших країн з різних регіонів світу (Папуа Нова Гвінея, Східний Тимор, Мадагаскар) та ін.). Слід зазначити, що даний осучаснений варіант конституційного регулювання права інтелектуальної власності може бути охарактеризований як поглинаючий і замінює всі інші положення, і (що частіше зустрічається) та доповнює більш традиційне регулювання. Іноді він буває «прив'язаний» до різних положень: свободи творчості, права на авторство і винахід, політики держави у сфері науки і т.д. Оригінальне законодавчо-технічне рішення знайдено у ст. 60 Конституції Східного Тимору 2002 р. Ця стаття має підзаголовок «інтелектуальна власність», але в тексті статті даний термін не використовується. Вона встановлює, що «державою гарантується та захищається право на створення, виробництво та комерційне використання літературних, наукових та мистецьких робіт, законний захист авторських прав». Різноманітність конституційних підходів до конституційного регулювання права інтелектуальної власності цим не вичерпується. Існує безліч змішаних варіантів конституційного регулювання, що поєднують у різних комбінаціях

наведені вище варіанти. Так, Конституція Іспанії окрім раніше розглянутих (конкуруючих у доктрині у плані захисту права інтелектуальної власності, але не згадуване дане поняття) положень про права містить положення про інтелектуальну власність у статті про компетенцію (тобто модель Конституції США). Таким чином, у цій повоєнній конституції поєднуються традиційні норми, що регулюють інтелектуальну власність, та нові поняття, вплетені у традиційне регулювання повноважень. Але це лише одна з безлічі існуючих змішаних моделей, дослідження яких, на жаль, виходить за рамки цієї статті, насамперед через об'ємність конституційного матеріалу з цього питання.

У сучасних наукових джерелах з питань конституційного регулювання права інтелектуальної власності не згадується про таке своєрідне явище, як конституційні норми про колективну інтелектуальну власність. Це поняття зустрічається у конституціях ряду країн Латинської Америки (Венесуела, Еквадор, Болівія, Мексика та ін.) та було включено з метою захисту відповідних прав корінних народів країн Латинської Америки. У конституціях та міжнародних актах традиційно права людини, включаючи право інтелектуальної власності, трактувалися як індивідуальні права. Однак у міру затвердження концепції, що розглядає корінні народи як складова частина мультиетнічного суспільства з множинністю культур, визнання особливих прав корінних народів міжнародним співтовариством, а також появи відповідних нормативних актів у цій галузі стосовно корінних народів стало визнавати існування різноманітних колективних прав, що належать спільнотам корінних народів і не зводяться до індивідуальних прав осіб, у тому числі ці спільноти складаються. Визнання цих прав було пов'язане з розумінням того, що без них суттєво ускладнено або взагалі неможливе забезпечення культурної ідентичності корінних народів. Так, у ст. 124 Конституції Венесуели 1999 р. міститься таке положення: «Гарантується та захищається колективна інтелектуальна власність на пізнання, технологію та нововведення індіанських народів. Будь-яка діяльність, пов'язана з генетичними ресурсами та пізнан-

нями, асоційованими з ними самими, переслідує колективну вигоду. Заборонено реєструвати патенти на ці ресурси та стародавні знання» [17]. Пункт 12 ст. 57 Конституції Еквадору 2008 р. та п. 11 ст. 30 Конституції Болівії 2009 р. гарантують корінним народам право на колективну інтелектуальну власність. Тобто можемо констатувати що сучасне конституційне регулювання права інтелектуальної власності є різноманітним.

Конституціоналізація прав на традиційні знання в країнах Латинської Америки реалізується на конституційному рівні. Так, в Основному законі Еквадору (ст. 84) встановлено, що у відповідності з зазначеною Конституцією і законом у відношеннях громадського порядку і прав людини держава повинна визнавати і гарантувати своїм громадянам наступні колективні права:

1) підтримувати, розвивати і посилювати індивідуальність та традиції в духовній, культурній, лінгвістичній, суспільній, політичній та економічній сферах;

2) зберігати і просувати здійснення управління біорозмаїттям і його природнім середовищем;

3) зберігати і розвивати традиційний уклад життя і громадську організацію наступності поколінь і виконання влади;

4) використовувати, зміцнювати і розвивати відповідно до законодавства колективне інтелектуальне володіння знаннями попередників;

5) підтримувати, розвивати і керувати культурною і історичною спадщиною;

б) знати і використовувати традиційну медицину, включаючи право на охорону ритуальних і святих місць, рослин, тварин, мінералів і екосистем, які в цьому контексті представляють життєво важливу цікавість та інтерес.

Більшість зарубіжних науковців вважають, що категорія суб'єктивних прав є на даному етапі оптимальною формою для захисту різних видів інтелектуальної власності.

Зокрема, професор Лондонського університету Петер Драхос «вважає, що права на інтелектуальну власність є основними

не з позиції їх визнання державами, а з позиції їхньої природи походження. На його думку, дані права є найдинамічнішими в сучасному світі за рахунок розвитку форм їх реалізації. Вони стають універсальними, тому що виступають важливим інструментом забезпечення інших прав» [13].

Визнання права на інтелектуальну власність є одним з основних принципів конституційного ладу держави яким автоматично поширює на нього конституційні гарантії, передбачені для всіх основних прав, і тем самим усуває перешкоди щодо їх реалізації.

Конституційний суд Південноафриканської республіки (ПАР) при розгляді у 2002 р. справи щодо відповідності конституції процедури позбавлення прав на інтелектуальну власність низки банків до Міністерства фінансів і комісії за податками, розробив і запровадив семиступеневий тест на пропорційність, призначений для встановлення меж виправданості обмежень одних прав в інтересах інших, та припустимості таких обмежень.

Даний тест набув поширення і застосування в практиці конституційних судів інших країн. «Наприклад, у рішенні Вищого Федерального суду Бразилії 2011 р. послідовно проводилась систематична і телеологічна інтерпретація формулювання ст. 46 Закону №9.610/98 (Закон про авторське право) у світлі обмежень, встановлених самою специфікою закону, які забезпечують захист основних прав і конституційних принципів у зіткненні з правами автора, такими як близькі відносини, приватне життя, культура, освіта, релігія» [17].

При цьому завжди варто враховувати, що ефективний захист прав на авторську власність повинен розглядатись як такий у відповідності із додержанням основних прав.

Вищезазначений тест та його кроки є обов'язковими для забезпечення балансу двох конституційних принципів захисту власності і захисту громадських інтересів і в цьому контексті дієвим буде застосовування принципу пропорційності.

Слушна думка І. Дахно який зауважив: «Необхідно брати до уваги, що колективна зацікавленість повинна переважати над

приватною, але не більше ніж для задоволення цього інтересу як такого і т.д.» [2].

**Висновки.** Таким чином, інтелектуальна власність набуває ознак які в решті решт стали частиною базових конституційних принципів багатьох зарубіжних держав.

Тому можемо стверджувати що наразі наявні всі підстави для виділення серед основ конституційного будівництва нового принципу пов'язаного з розвитком відносин у сфері інтелектуальної власності, включаючи їх стимулювання, заохочення, гарантування і підтримку з метою досягнення економічного і соціального прогресу суспільства, направленою на побудову інноваційної (заснованої на економіці знань) держави.

Об'єктивно існуючі між державами відмінності у завданнях конституційного регулювання, рівні розвитку відносин інтелектуальної власності та ступеня їх врегулювання в поточному законодавстві, у дотриманні традицій конституційного регулювання та схильності конституційного законодавця до включення сучасних новел з конституцій інших країн та (або) породжують значну різноманітність у підходах до конституційного регулювання відносин інтелектуальної власності, а також спричиняють появу «змішаних» моделей. Все це робить питання конституційного регулювання права інтелектуальної власності цікавим та перспективним об'єктом для наукових досліджень.

**Стаття надійшла до редакції: 27.07.23**



**Ключові слова:** інтелектуальна власність, конституціоналізація, національні конституційні цінності, конституційний захист, пропорційність, приватні та публічні інтереси.

**Received: 27.07.23**

## References

1. Dohert, A. (Ed.) (2001). *Avtorske pravo i sumizhni prava. Yevropeiskyi dosvid [Copyright and related rights. European experience]*. (Vol 1-2). Kyiv [in Ukrainian].
2. Dakhno, I. I. (2006). *Pravo intelektualnoi vlasnosti [Intellectual property law]* (2nd ed., rev.). Kyiv : Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].
3. Kurhanova, D.R. (2017). *Zakhyst prava intelektualnoi vlasnosti: vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid [Protection of intellectual property rights: domestic and foreign experience]*. M.P. Yunin (Eds.), *Aktualni problemy tsyvilnoho, trudovoho ta hospodarskoho prava: teoriia ta praktyka v suchasnykh umovakh – Actual problems of civil, labor and economic law: theory and practice in modern conditions: Materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference*, (pp. 155-158). Dnipro: Vydavets Bila K.O. [in Ukrainian].
4. Lonh, D., Patrytsiia, R., Zharov, V., Sheveleva, T., Vasylenko, I., & Drobiazko V. (2007). *Zakhyst prav intelektualnoi vlasnosti: normy mizhnarodnoho i natsionalnoho zakonodavstva ta yikh pravozastosuvannia [Protection of intellectual property rights: norms of international and national legislation and their enforcement]*. Kyiv: «K.I.S.» [in Ukrainian].
5. Romashko, A.S., Verba, I.I., & Pryhoda, V.V. (2015). *Mizhnarodni dohovory ta uhody u sferi intelek tualnoi vlasnosti [International treaties and agreements in the sphere of intellectual property]*. Kyiv : NTUU «KPI». Retrieved from <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/28002> [in Ukrainian].
6. Khridochkin, A.V., Khridochkina A.A., & Leonova O.V. (2014). *Intelektualna vlasnist [Intellectual property]*. Dnipropetrovsk: DHU. [in Ukrainian].
7. Tsybulov, P.M. (2005). *Osnovy intelektualnoi vlasnosti [Fundamentals of intellectual property]*. Kyiv: «Instytut intelektualnoi vlasnosti i prava» [in Ukrainian].
8. Luts, V.V. (Ed.). (2007). *Osobyti nemainovi prava intelektualnoi vlasnosti tvortsiv [Personal non-property intellectual property rights of creators]*. Ternopil: pidruchnyky i posibnyky [in Ukrainian].



9. Shyshka, R.B. (2002). *Okhorona prava intelektualnoi vlasnosti: avtorsko-pravovyi aspect [Protection of intellectual property rights: copyright aspect]*. Kharkiv: Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav [in Ukrainian].

10. Shtefan, O.S. (2006). Poniattia ob'ektu avtorskoho prava ta kryteriiv yoho okhoronozdatnosti [The concept of the object of copyright and the criteria for its protection]. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti – Theory and practice of intellectual property*, 6, (pp. 3-8) [in Ukrainian].

11. Kharytonova, O.I. (2012). Spivvidnoshennia katehorii «pravovidnosyny intelektualnoi vlasnosti» ta «rehulyatyvni, orhanizatsiini, okhoronni tsyvilni pravovidnosyny» [Correlation of the categories «legal relations of intellectual property» and «regulatory, organizational, protective civil legal relations»]. *Aktualni problemy derzhavy ta prava – Actual problems of the state and law*, 65, (pp. 115-125) [in Ukrainian].

12. Tokarieva, V.O. (2020). Shchodo pytannia zakhystu prav intelektualnoi vlasnosti [Regarding the protection of intellectual property rights]. *Chasopys tsyvilistyky – Journal of Civil Studies*, 36, (pp. 51-56) [in Ukrainian].

13. *Pravo intelektualnoi vlasnosti [Intellectual property law]*. (2007). Kyiv: In Yure [in Ukrainian].

14. Paladii, M. (2011). Protsedurne zabezpechennia upravlinnia sferoiu intelektualnoi vlasnosti v Ukraini [Procedural management of intellectual property in Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia – State administration and local self-government*, 4 (11), (pp. 76-84) [in Ukrainian].

15. Opolska, N.M. (2019). Obmezhennia obsiahu prava na svobodu tvorchosti u mizhnarodno-pravovykh aktakh [Limiting the scope of the right to freedom of creativity in international legal acts]. V.P. Andrushchenko, Yu.S. Shemshuchenko, O.O. Rafalskyi (Ed.). *Pravnycho-politologichni ta istorychni studii problem ukraïnskoho derzhavotvorennia – Legal, political and historical studies of the problems of Ukrainian state formation: Materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference*, (pp. 171-173). Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova. Retrieved from <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/28814> [in Ukrainian].

16. Mazurenko, S.V. (2007). Problemy administratyvno-pravovoi okhorony ta zakhystu prav intelektualnoi vlasnosti: natsionalnyi ta mizhnarodnyi dosvid [Problems of administrative and legal protection and protection of intellectual property rights: national and international experience]. *Aktualni problemy derzhavy i prava – Actual problems of the state and law*, 35, (pp. 383-388) [in Ukrainian].

17. Shemshuchenko, Yu.S., & Boshytskyi, Yu.L. (Ed.). (2002). *Intelektualna vlasnist v Ukraini: problemy teorii i praktyky [Intellectual property in Ukraine: problems of theory and practice]*. Kyiv: Instytut derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho NAN Ukrainy [in Ukrainian].

18. Bazylevych, V.D. (2014). *Intelektualna vlasnist [Intellectual property]*. (3rd ed., rev.). Kyiv: Znannia [in Ukrainian].

19. Idris, K. (2015). Intellectual property is a powerful tool of economic growth. *WIPO Publication*, 888, (pp. 328-329) [in English].

20. Kapinos, M.M., Lerantovych, E.T., & Soloshchuk, M.M. (2016). *Intelektualna vlasnist [Intellectual property]*. Kharkiv: NTU «KhPI» [in Ukrainian].

21. Sviatotskyi, O.D. (Ed.). (2003). *Zakhyst prav intelektualnoi vlasnosti: dosvid Spoluchenykh Shtativ Ameryky [Protection of intellectual property rights: the experience of the United States of America]*. Kyiv: In Yure [in Ukrainian].

22. Iavorska, O.S. (Ed.). (2016). *Intelektualne pravo Ukrainy [Intellectual law of Ukraine]*. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky [in Ukrainian].

### **Відомості про автора / Information about the Author.**

**Штир'ов Олександр Миколайович:** Чорноморський національний університет імені Петра Могили: вул. 68 десантників 10, м. Миколаїв, 54003, Україна.

**Oleksandr Shtyrov:** Petro Mohyla Black Sea National University: 68 Desantnykiv str. 10, Mykolaiv, 54003, Ukraine.

**ORCID. ORG./ 0000-0002-7627-3721**

**E-mail: bratislava@ukr.net**